

4. Ustawa o usługach detektywistycznych z dnia 6 lipca 2001 r. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20020120110>. (дата звернення: 11.11.2020).

5. Ley de Seguridad privada. URL: http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1992-18489. (дата звернення: 11.11.2020).

6. Reglamento de Seguridad Privada. URL: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1995-608.

7. Степнов С. Особенности частной детективной деятельности в Китае, Латвии и Молдове. Мир безопасности. 2008. № 5/174. С. 70–74.

8. Private Investigators, Bail Enforcement Agents and Watch, Guard or Patrol Agencies License Law Article 7, General Business Law. URL: <http://www.dos.ny.gov/licensing/lawbooks/PIBailWtchGuard.pdf>.

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Савчук А. І.

курсант

Національної академії внутрішніх справ

м. Київ, Україна

Верховенство права є важливою засадою кримінального провадження. Однак у кримінальному провадженні реалізація відповідного принципу є однією з найбільш глобальних проблем, оскільки вона не сприймається, не реалізується, не використовується в практиці слідчих органів.

На думку Міжнародної асоціації адвокатів, термін «верховенство права» виражає узагальнені ідеали практичного юридичного досвіду стосовно принципів, інститутів, механізмів та процедур, що дозволяють людині бути гідною та захищати її від свавілля державної влади [1, с. 1].

Головною характеристикою прав людини є те, що вони повинні захищатися державою та законом. У сфері кримінального провадження, перш за все, громадянські права та свободи, передбачені Конституцією України, потребують захисту, зокрема: право особи на повагу її гідності (ст. 28); право на свободу та особисту недоторканість (ст. 29); право на недоторканість житла (стаття 30); право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (стаття 31); право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 32). Однак, відповідно до ст. 64 Конституції України ці конституційні права та свободи людини і громадянина можуть бути обмежені у випадках,

передбачених законом. Ці обмеження є виключними та тимчасовими та можуть застосовуватися лише на підставі рішення суду щодо виявлення, попередження або припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, а також у випадках, передбачених законодавством України, для захисту прав і свобод інших – громадська безпека.

Законодавче закріплення вказаної засади в кримінальному процесуальному законодавстві (ст. 8 КПК України) є додатковою гарантією захисту та охорони прав і законних інтересів учасників кримінального провадження.

У Європейському Союзі також існує неоднозначне ставлення до захисту особистих прав у кримінальному провадженні. Після низки недавніх терактів у Парижі, Брюсселі та Лондоні влада ЄС подала до парламенту законопроект про розширення повноважень спецслужб у кримінальних провадженнях. Як пише *New York Times*, країною, яка ініціювала посилення законодавства ЄС, стала Франція, чії чиновники заявили, що готові поступитися правами і свободами громадян, щоб уникнути подальших терактів. Такої ж точки зору дотримуються у Великобританії [2].

У той же час саме у кримінальному провадженні можна легко переступити умовний кордон, який відокремлює законність від свавілля та доцільність від абсурду. Свого часу А.М. Колодій, А. Ю. Олійник зазначили, що, коли правоохоронці виконують свої функції законного обмеження прав людини, під час своєї діяльності вони не повинні перевищувати дозволених меж, повинні діяти відповідно до чинного законодавства, використовувати форми та методи забезпечення прав людини, які не відповідають суперечать правовим та моральним вимогам [3, с. 296].

Історично в Україні було подвійне ставлення до прав людини та їх захисту. З одного боку, Україна як держава повністю визнає і закріплює права людини у своєму законодавстві. З іншого боку, під час кримінального провадження часті випадки порушення прав його учасників. Таким чином на засаді верховенства права ґрунтуватися всі без винятку дії і рішення, пов'язані з обмеженням прав і свобод людини в кримінальному провадженні, що кореспондує у свою чергу, прийняття таких рішень в суворій відповідності до закону, що в комплексі зумовлює не лише правомірність втручання в права особи й адекватність прийнятого рішення.

Важлива роль у забезпеченні верховенства права належить суду, юрисдикція якого поширюється на будь-які юридичні суперечки та будь-які кримінальні звинувачення. У ситуації, коли на судовій системі лежить велика відповідальність, трапляються збої через зниження ефективності всього державного апарату. Через це у свідомості людей

вкоренився стереотип про те, що судова влада апіорі не може бути справедливою.

Показником нездорової ситуації щодо захисту прав людини у кримінальному провадженні є кількість справ, розглянутих Європейським судом з прав людини проти України, яка катастрофічно збільшується. Ця тенденція, буде і надалі зростати. Європейський суд з прав людини у десятках випадків виявив порушення прав людини через невиконання або тривале виконання національних рішень (станом на 2019 рік до ЄСПЛ подано 1413 позовів проти України [4]).

Важливим фактором забезпечення верховенства права є забезпечення конституційного права людини на висококваліфіковану правову допомогу. Водночас навіть адвокати почали масово скаржитися на порушення їх конституційних та професійних прав, незаконне втручання в їх діяльність, виховування атмосфери ворожості. Все це є доказом посягання на конституційні права осіб, засудження на основі сфабрикованих доказів або отриманих в результаті катувань (наприклад, рішення ЄСПЛ «Пономарьов проти України»).

Для особи, яким завдано шкоду незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю кримінального правопорушення важливі реальність та розмір відшкодування такої шкоди, і обидва критерії безпосередньо залежать від ефективності та своєчасності дій органів досудового розслідування, спрямованих на забезпечення такої компенсації.

Ця ситуація пояснюється не лише недоліками законодавства, але й недоліками в роботі органів досудового розслідування, оскільки питання компенсації вважаються другорядними через велике навантаження слідчого, байдужість до проблем потерпілого та елементарні помилки при визначенні особи, відповідальної за шкоду; визначення характеру та розміру шкоди, заподіяної потерпілому; проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, спрямованих на встановлення та повернення викраденого або пошкодженого майна, що зберіглося в натурі, або його грошового еквівалента в повному обсязі; вилучення майна, грошей, інших цінностей та їх збереження з метою відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Таким чином, з метою запобігання порушенням конституційних прав і свобод людини, проблема захисту прав учасників кримінального провадження повинна вирішуватися через три взаємопов'язані компоненти: законодавче встановлення допустимих обмежень прав людини; створення механізму моніторингу прийняття заходів, які передбачають обмеження прав людини; діяльність установ, що забезпечують захист та відновлення порушених прав (кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права,

відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави – ст. 8 КПК, законодавче встановлення допустимих обмежень прав людини під час здійснення кримінального провадження – ч. 3 ст. 42 КПК).

Водночас механізм захисту конституційних прав громадян повинен діяти постійно, оскільки його пасивність і бездіяльність можуть призвести до соціально небезпечних наслідків, що може виявлятися масовими обмеженнями та порушеннями прав і свобод людини, занепадом загальнолюдських цінностей порушення принципів верховенства права, законності, рівності громадян перед законом та судом (кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону – ст. 21 КПК).

Література:

1. Михайленко В.В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні. Автореф. дис.. к.ю.н. 12.00.09. Київ, 2019. 23 с.

2. Власти Евросоюза хотят заставить Apple отказаться от шифрования данных пользователей. URL: <http://appleinsider.ru/software/vlasti-evrosoyuza-hotyat-zastavit-apple-otkazatsya-ot-shifrovaniya-dannypolzovatelej.html>. (дата звернення: 10.11.2020).

3. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

4. Violations by Article and by State URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2019_ENG.pdf (дата звернення: 10.11.2020).